

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3106

Д. Срежзѣв

Примрн.

82

7-98

рѣшѣн 1902 р

ՆՈՐ ՄԱՏՆՆԱԴԱՐԱՆ

ԺԳ.

Օ. ՇՐԱՅՆԵՐ

Ո Ր Մ Ո Ր Գ

Քարղժ. ԳԻՏ Ա. ՔՈՀ. ԱՂԱՆՆԱՆՅ

Թ Ի Յ Լ Ի Ս

Տպարան Տ. Մ. Ռոսինեանցի

1902

89
7-98

Գ Ի Ի Տ Ա. Ք Ա Հ. Ա Ղ Ա Ն Ե Ա Ն Ց Ի

ա. աշխատությունները

1. Աղօթատետր դ. տպ. 1888	— 10
2. Կրօնի դասագիրք ա. տ. 1889 (սպառուած)	— 15
3. " " " " Բ. տ. Գ. տպ. 1891	— 25
4. " " " " Գ տ. Գ. տպ.	— 25
5. Տօմար և տօնացոյց Հայաստ. եկ. Բ. տպ. 1894	— 50
6. Կարնոյ գաղթը պատմական տեսութիւն, 1891	— 10
7. Դիւան Հայոց պատմութեան, զիրք Ա. Բ. 1780—1834 Սահակ-Մեղրոպեան մրցանակին արժանացած 1893	2 —
8. Դիւան Հայոց պատմ. զիրք Գ. Սիմէօն կաթողիկոսի վերջապարանը, կենսագրութեամբ, լատիւսաձեւերով ու յանօթութիւններով, Սահակ-Մեղրոպեան մրցանակին արժանացած. 1894	7 —
9. Դիւան Հայոց պատմ. զիրք Դ. Ղուկաս կաթող. 1780—1800 (լուսանկար պատկերով և վիմատիպ կրնդակով) 1899	4 —
10. Կարգ աստուածաբանութեան Հայաստանեայց ա. եկեղեցւոյ դ. տպ. 35 նկարով, 1901	— 50
11. Հընդ-նորից, հնախօս. ուղեր. պրակ Ա. 1900.	— 30
12. Պատի օրացոյց 1902 ամի, ժամանակ. ԺԳ տարի	— 50
13. Նամակագիրք, 1902	— 40
14. Ծոցի օրացոյց 1902 ամի և լուսելուած.— Առողջապահական խոհարարութիւն	— 15

ը. թարգմանությունները

15. Հատարմութիւնը ամեն արդեւքների չաղթում է Ֆ. Հոֆմանի 1877	— 40
16. Խտարից դէպի լուս. Ֆ. Հոֆմ 1878. (սպառ.)	— 40
17. Դօն Բիչօս լամանչեցի, Մ. Ալրվ. 1878 (սպառ.)	— 70
18. Գէորդ Ռօլէստօն, 1879 (սպառուած)	— 60
19. Երբորդ ոսկի, առակ Լակիդէի Բ. տպ. 1893	— 10
20. Ռօբէնդօն (հրատ. Քիֆլ. տպագր. ընկերութ.)	— 60
21. Զէստէրտօնի ժառանգը, պատկերազարդ, 1882.	1 —
22. Ակտէա. տ. Սիսէվայի. 1885 (սպառուած)	— 50
23. Եան Էրնստ Սմօլեար. Ն. Եանչուկի, 1885 (սպ.)	— 20
24. Արժուի մտածմունքը, պրօֆ. Մ. Ռոզդան. 1892.	— 5
25. Գիւղի սուրբը, Ավետոսայտ Զէլի, 1892	— 10
26. Սեանքի դպրոցը, Դիկլէնսի, 1892	1 —
27. Դէպի Աթէնք, Հ. Սենկկիշի 1896	— 10
28. Մի կտոր հաց, Պօտապէնկօի 1896	— 15
29. Որտորդ, Օ. Երայնէրի	— 10
30. Մատուռի աւերակներում, Օ. Երայնէրի	— 5
31. Կարա	— 5

92
98
յո.

ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ԺԳ.

Օ. ԵՐԱՅՆԵՐ

Ո Ր Մ Ո Ր Գ

11885

Թարգմ. Գ Ի Ի Տ Ա. Ք Ա Հ. Ա Ղ Ա Ն Ե Ա Ն Ց Ի

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպարան Տ. Մ. Ռօսինեանցի

1902

15.07.2013

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 2-го Октябрия
1901 г.

Ո Ր Մ Ո Ր Պ

Հովտում ապրում էր մի որսորդ: Օրը
օրին նա իւր որսն էր անում անտառում: Մի
անգամ էլ պատահեց, որ անցաւ մի լճի
մօտից: Նա կանգնեց եղեգնուաի մէջ և սպա-
սում էր թռչնի մօտենալուն, երբ նորան
ճածիկէ մի մեծ ստուեր, որի արտացոլումը
նա տեսաւ ջրի մէջ: Նայեց երկնքին, բայց
երևոյթն անհետացել էր արդէն: Նա խիստ
ցանկացաւ արտացոլումը նորից տեսնել ջրի
մէջ, սկսեց հսկել և ամբողջ օրն սպասել:
Բայց գիշերը վրայ հասաւ և ոչինչ չտեսաւ:
Եւ դատարկ պարկով յետ դարձաւ նա տուն,
տխրած ու լռիկ: Ընկերներն սկսեցին
հարց ու փորձ անել, թէ ինչո՞ւ է լուռ,
բայց նա չէր պատասխանում և միայնակ
նստած էր, իւր վշտին անձնատուր: Ապա
եկաւ նորա բարեկամը, օրին նա ասաց.

— Այսօր ես մի բան տեսայ, որ դեռ ոչ
ոք չէ տեսել երբէք, — մի մեծ սպիտակ թռչ-

չուն, որ իւր արժաթափայլ թւերով սաւառ-
նում էր անսահման կապուտակութեան մէջ-
եւ այժմ ես զգում եմ, թէ ինչպէս իմ կրթ-
քում մի մեծ բոց այրում է ինձ: Սա մի
թուռցիկ երևոյթ էր, արտացոլումն ջրի մէջ,
բայց այժմ աշխարհումս իմ միակ ցանկու-
թիւնն այն է, որ իմանամ թէ այդ ինչ բան էր:

Բարեկամը ծիծաղեց. — Դա արևի ճա-
նանչն է եղել ջրի մէջ խողալիս, կամ նոյն
խիւ քո գլխի ստուերը, — ասաց նա, — մինչև
էգուց կմոռանաս կանցնի:

Բայց մի օրն անցաւ, երկրորդն ու եր-
րորդն էլ, իսկ որսորդը շարունակ մեն մէնակ
էր թափառում: Նա անընդհատ որոնում էր
անտառներում և դաշտերում, լճերի ու եղեգ-
նուտների մէջ, բայց իւր որոնածը չէր գրո-
նում: Նա այլ ևս որս չէր անում, ինչք պէտք
էր այն իրեն:

«Ինչ է պատահել դորան» — ասում էին
ընկերները: «Խելագարուել է» — ասաց մէկը:
«Ո՛հ, աւելի վատ, — ասաց միւսը, — ու-
զում է տեսնել այնպիսի մի բան, որ մեզա-
նից երբէք ոչ ոք չէ տեսել. հրաշք է
ուզում տեսնել: «Գնանք, թողնենք դորան»,
— ասացին ամենքը: Եւ նա մնաց միայնակ:

Մի անգամ, երբ նա գիշերուայ մթին
թափառում էր, վշտագին և լալով, իւր ա-

ռաջ մի պառաւ կին տեսաւ: Նա մահկանա-
ցուներից մեծ էր և բարձր:

— Ո՞վ ես, հարցրեց նորան որսորդը:

— Ես՝ Իմաստութիւնն եմ, — պատասխա-
նեց պառաւը, — բայց ոմանք ինձ Գիտութիւն
են անուանում: Ես իմ բոլոր կեանքն անց եմ
կացրել այս հովիտներում, բայց ոչ մի մահ-
կանացու չի տեսնում ինձ, մինչև որ վիշտ ու
տանջանք չտեսնէ. միմիայն արտասուքով հե-
ղեղած աչքեր կարող են ինձ տեսնել, և ես
երևում եմ միայն չարչարուող անձանց:

Եւ որսորդը գոչեց. Ո՞վ դու, որ այդքան
ժամանակ ապրում ես այստեղ, ասո՛ ինձ,
քնչ է այն ահագին հրաշալի թուջունի ա-
նունը, որ ես տեսայ երկնից մէջ սաւառնե-
լիս: Ինձ ուզում են հաւատացնել, որ դա
միայն տեսիլ էր, որ ես տեսել եմ նոյն իսկ
իմ գլխի ստուերը:

Պառաւը ժպտաց:

Նա կոչւում է — ծշմարտութիւն: Ով մէկ
անգամ տեսել է նորան, էլ երբէք հոնգս-
տութիւն չգիտէ: Մինչև մահուան ըոպէն
նորա ծարաւն ունի:

Որսորդը աղաղակեց. «Ո՛հ, իմաց տուր
ինձ, ուր կարող եմ նորան տեսնել:

Բայց Իմաստութիւնն ասաց. դու դեռ բա-
ւախանաչափ չես տանջուել, — և անյայտացաւ:

Այնուհետև որսորդը հանեց իւր կրծքից երևակայութեան մաքոքը և նորա վերայ փաթըթեց իւր ցանկութեանց թելը. ամբողջ գիշեր նստեց և ցանց էր գործում: Առաւօտը նա ոսկէ ցանցը փռեց գետնի վերայ և ձգեց նորա մէջ զիւրահաւանութեան քանի մի հատիկներ, որ ստացել էր իւր հօրից և որ գրպանում ման էր ածում: Այս հատիկները սպիտակ էին ինչպէս բամբակ և երբ ոտը դրին նոցա վերայ՝ միջից բուռն փոշի դուրս փչեց: Եւ որսորդը նստեց կողքին և սկսեց դիտել: Յանցի մէջ ամենից առաջ ընկաւ մի՝ ձիւնի նման սպիտակ թռչուն կապտաջեայ և հնչուն ձայնով: Եւ երգեց. «Ճըշ՝ մարտութիւնը երկնքումն է, ձշմարտութիւնը երկնքումն է»:

Երկրորդ անգամ ընկաւ մի խորհրդաւոր սև թռչուն սև գեղեցիկ աչքերով, որոնք ուղիղ հոգու խորքն էին թափանցում: Նա միշտ միևնոյն բանն էր երգում. «Անմահութիւն»:

Եւ որսորդը երկու թռչունն էլ վերցրեց ձեռքին, ինքն իրան ասելով. անշուշտ սոքա երկուսն էլ ձշմարտութեան հրաշալի տանից են:

Ապա ցած թռաւ դարձեալ մի թռչուն — կանաչ ոսկեղէն և զիլ ձայնով երգեց անանց կեանքի վարձատրութեան մասին:

Եւ որսորդն ասաց. Ի՞նչ առաջիններէ

պէս սիրուն չես, բայց և այնպէս դու էլ լաւն ես, — և նորան էլ առաւ ձեռքը:

Դարձեալ մօտ թռան ուրիշ, սէսպիսագոյն, ուրախ, երգող թռչուններ և կոցահարեցին բոլոր հատիկներն, այնպէս որ էլ ոչինչ չմնաց: Այնուհետև որսորդը հաւաքեց իւր բոլոր թռչուններին, պինդ երկաթէ վանդակ շինեց և նոցա տեղաւորեց նորանում: Եւ ամեն կողմից ժողովուրդը երգերով ու ծափահարութեամբ սկսաւ խռնուիլ և վանդակը տեսնելով աղաղակել. «Ո՛հ բողբուլ — որսորդ, հրաշք — մարդ: Ո՛հ ինչ սքանչելի թռչուններ են, հիանալի երգեր»:

Բայց ոչ ոք չհարցրեց, թէ որտեղից եկան այդ թռչունները, ինչպէս բռնեցին նոցա: Նոքա միայն երգում էին և ծափահարում նոցա շուրջը: Որսորդն էլ ուրախ էր, սրովհետև ասում էր ինքն իրան. ի հարկէ սոցա մէջ պէտք է լինի նաև ձշմարտութիւնը: Ժամանակով թռչունները փետուրներից կը մերկանան, և ես կտեսնեմ նորա սպիտակափառ տեսքը:

Սակայն ժամանակն անցնում էր, ժողովուրդը շարունակ ծափահարում էր և երգում, իսկ որսորդի սիրտը օրէցօր ծանրանում էր: Նա նորից սկսեց առանձնանալ և ձանձրոյթ զգալ, և նորից գարհուրելի ծա-

ըաւն սկսեց կրծել նորա սիրտը: Մի անգամ, երբ մենակ էր և լաց էր լինում, Հանդիպեց նորան Իմաստութիւնը: Սորան պատմեց թէ ինչ էր արել: Եւ Իմաստութիւնը տխուր ժպտաց:

— Բազմաթիւ մարդիկ, ասաց նա, բանտարկեցին ձշմարտութիւնը ցանցում, բայց նոցանից ոչ մինը չկարողացաւ նորան գտնել: Ձշմարտութիւնը չի կարող այդ ցանցն ընկնել, չի կարող այս հովիտների օդը շնչել: — Եւ որսորդը վշտագին աղաղակեց.

— Ուրեմն ես պէտք է այնքան նստեմ այստեղ, մինչև որ այս զարհուրելի բոցը կլանէ ինձ:

Եւ Իմաստութիւնն ասաց.

— Լսիր և ես քեզ կասեմ, որովհետև դու շատ ես տանջուել և շատ անարգուել. ով որ արդարութեան ետեւից կմանգայ, նա պէտք է ընդ միշտ թողնէ այս նախապաշարմանց հովիտը, թողնելով սորա մէջ իւր ամեն ունեցածը մինչև յետին ցնցոտին: Նա մենակ պէտք է անցնի կատարեալ հրաժարման և անձնուրացութեան աշխարհը, պէտք է մնայ այնտեղ և կռուէ փորձութիւնների հետ, իսկ երբ արևի առաջին ճաճանջները կերևան, պէտք է վերկենայ և հետևէ նոցա արևի չոր անապատ երկրում: Այնտեղ

նորա առաջ կբարձրանան խիստ Իրականութեան լեռները. նա պէտք է բարձրանայ նոցա վերայ: Ձշմարտութիւնը նոցա միւս կողմն է բնակում:

— Եւ կարող է ձեռք ձգել նորան: Կարող է իւր ձեռքում բռնել, — գոչեց որսորդը: Իմաստութիւնը գլուխը թափ տուեց:

— Նա երբէք չի տեսնի նորան, երբէք չէ կարող ձեռքին բռնած ունենալ: Ի՞նչ ժամանակը չէ հասել:

Ուրեմն յոյս չկայ, աղաղակեց որսորդը:

— Լսիր, ասաց Իմաստութիւնը: — Մի քանիսն արդէն բարձրացան այդ լեռները. աստիճան առ աստիճան բարձրացան նոքա լերկ ժայռերի վերայից և, հասնելով այն այն գագաթին, նոցա երբեմն յաջողեց գտնել մի սպիտակ արծաթափայլ փետուր, որ ձշմարտութեան թևիցն էր ընկած: Եւ կարող է պատահել, ասաց պառաւը, բարձրանալով և մարգարէաբար մատով դէպ ի երկինք ցոյց տալով, — կարող է պատահել, որ երբ մարդկային ձեռքերը բաւական ժողովեն այդ արծաթափայլ փետուրներից և դոցանից հիւսուի պարան, իսկ պարանից ցանց, այդ ցանցը բռնէ ձշմարտութիւնը: Միայն ձշմարտութիւնը կարող է բռնել ձշմարտութեան:

Որսորդը վերկացաւ: — Ես կգնամ, ասաց նա:

Բայց Իմաստութիւնը լետ պահեց նորան: — Յիշիր, ասաց նա, — ով միանգամ հեռանում է այս հովտից, էլ երբէք լետ չէ դառնում: Թէկուզ հէնց եօթն օր եօթ գիշեր արեան արտասուք թափէ, նա այլ ևս երբէք չէ կարող սահմանն անցնել: Մի անգամ անցնելուց լետոյ՝ էլ վերադառնալ չկայ: Այն ուզու վերայ, որ դու ես ուզում ոտք կոխել, պարզեաների մի սպասիր: Ով որ գնում է, գնում է ազատ, ի սէր այն մեծ սիրոյ, որ լցնում է նորս հոգին: Նորս վարձը՝ իւր աշխատութեան մէջ է:

— Կգնամ, ասաց որտորդը, — բայց ասա ինձ, երբ լեռներին հասնեմ, որ շաւղով գնամ:

— Ես դարբերով դիզուած Գիտութեան դուստրն եմ, — ասաց պառաւը: — Ես կարող եմ անցնել միայն այնտեղ, ուր արդէն շատ մարդիկ են անցել: Քչերը միայն հասան այդ բարձրութիւններին, և իւրաքանչիւրը նոցանից իւր համար ճանապարհ հարթեց: Այնտեղ գրնացողը իւր լուսով է գնում. նա այլ ևս իմ ձայնը չէ լսում: Ես կարող եմ հետևել նորան. բայց առջևից գնալ չեմ կարող:

Եւ Գիտութիւնն անյայտացաւ: Եւ որտորդը շուռ եկաւ և գնաց իւր վսնդակի մօտ և իր ձեռքով կտրտեց նորս երկաթէ թելերը ու կտրտած երկաթը սաստիկ կտրեց նորս:

ձեռքերը: Երբեմն շինելը հեշտ է լինում քան քանդելը:

Յետոյ նա սկսեց իւր բոլոր թռչունները մէկը միւսի ետևից հանել, և թողեց ազատ իրանց կամքին: Բայց երբ հերթը մուգ թեւաւոր խորհրդաւոր թռչունին հասաւ, երկար ժամանակ բռնեց և նայում էր նորս հրաշալի, խորը աչքերին, և թռչունը հնչեղ և խորհրդաւոր ձայնով ճչաց. «անմահութիւն»: Եւ նա շուտով խօսեց. «Ես սորանից չեմ կարող բաժանուել: Սորան կպահեմ ինձ մօտ և հետս կտանեմ»: Եւ պահեց նորան իւր կրծքին և շորերով ծածկեց:

Բայց փոքրիկ թռչնիկը հետզհետէ ծանրութիւն էր դառնում նորս համար, մինչև որ սկսեց ճնշել նորս կուրծքը ինչպէս արճիճ: Նա չկարողացաւ նորս հետ շարժուիլ, չկարողացաւ նորս հետ հովտից դուրս գալ: Ապա նորից հանեց թռչունը ծոցից և սկսեց նայել նորս վերայ: «Ո՛վ սիրելի, չտեսնուած, — ասաց նա թախծութեամբ, — մի՞թէ չպիտի կարողանամ քեզ հետս տանել»: Նա տրտմութեամբ ձեռները ծալեց: «Թռիր, — ասաց նա — կարող է պահել, որ ձգմարտութեան երգի մի նուագը այնպէս հնչէ, ինչպէս քո սիրելի ձայնն է, բայց ես երբէք չեմ լսի այն»:

Նա ախուր տրտում ձեռքերը կցեց, և

Թուչունը խպառ հեռացաւ նորանից: Ապա հանեց երևակայութեան մաքոքը, յետ տուեց նորանից իւր ցանկութիւնների թելը և վայր ձգեց գետին. դատարկ մաքոքը ծոցը դրաւ, որովհետև թելը շինուած էր հովտում, մինչդեռ մաքոքը անյայտ աշխարհից էր ձեռք բերուած: Եւ նա պատրաստ էր գնալ, բայց ամբոխը արգելեց աղաղակելով.

—Յիմար, շու՛ն, շշկուած,—գոչում էին նոքա,—ինչպէս յանդգնեցար ինքդ քո վանդակը կոտրտել, բոլոր թուչունները բաց թողնել ազատ:

Որսորդն ինչ-որ ասաց, բայց նորան լըսող չկար:

—ձշմարտութիւն: Ի՛նչ բան է ձշմարտութիւնը: Ուտելու կամ խմելու բան է: Ով և իցէ տեսել է նորան երբէք: Իսկ քո թըռչունները իսկական, կենդանի էին: Նոցա երգի ձայնը ամենքը կարող էին լսել: Օ՛հ, չիմար, անպիտան,—աղաղակում էին նոքա,—օղը ապականում ես դու:

—Եկէք քարկոծենք սորան, գոչեցին նոքա:

—Ի՛նչ բան ունինք սորա հետ,—ասացին միւսները:—Թո՛ղ, չիմարը ուր ուզում է գնայ: Եւ հեռացան նորանից: Բայց ուրիշներն սկսան ցեխ, քար ժողովել և շպրտել նորա

վերայ: Եւ վերջապէս, երբ որսորդն արդէն բոլորովին ջարդուած էր ու վիրաւոր, նա կամաց կամաց անտառի ճանապարհը բռնեց: Գիշերային խաւարը իջնում էր հովտի վերայ, ստուերները խտանում էին հեռո՛հեռո՛, իսկ որսորդը գնում էր ու գնում: Վերջապէս հասաւ այն երկրի սահմանին, ուր յաւիտեան խաւար է թագաւորում: Եւ նա անցաւ սահմանը և աղջամուղջը պատեց նորան: Նա ըսկսեց իւր առջևը ճանապարհ որոնել, բայց այն ճիւղերը, որոնց ձեռն էր տալիս՝ թափւում ու մոխրով էին ծածկում գետինը: Բայց ամեն քայլափոխին նորա ոտները սահում էին և նոցա տակից դուրս էր թուչում բարակ անշօշափելի փոշի ամպ և պատում նորա երեսը: Որսորդը նստեց քարի վերայ և ձեռքերով երեսը ծածկեց, սպասելով լոյսի ծագելուն այս խաւար և ինքնուրացութեան աշխարհում: Նորա սիրտն էլ խաւար էր պատել:

Այնուհետև ճահճի աջուձախ կողմից ըսկսաւ սառը մէգ բարձրանալ և ամեն կողմից շրջապատեց որսորդին: Բարակ աննշմարելի անձրև սկսեց գալ, և աւելի խոշոր կաթիլներ սկսան հաւաքուել նորա մազերի և հանդերձների վերայ: Նորա սրտի զարկը թուլացաւ, բոլոր անդամներն անդգայացան: Եւ նա բացարձակ իւր աչքերը և հեռուում երկու պայ-

ծառ փայլող կրակ տեսաւ: Գլուխը վեր բարձրացրեց, որպէսզի աւելի լաւ տեսնէ, և տեսաւ որ լոյսերը հետզհետէ մօտենում են իրան: Գոքա տաքութիւն էին արձակում, լոյս էին տալիս և թռչկոտում ճիշտ այնպէս, ինչպէս կրակէ տսողեր: Վերջապէս կանգ առան նորա հանդէպ: Նոցանից մէկի ճիշտ մէջտեղից դուրս էր նայում մի կնոջ դէմք, որի այտերի վերայ նկատուում էր փոսիկներ, որ ծիծաղում էր և շրջապատուած էր ոսկեգոյն ծածանող մազերով: Միւսի մէջտեղը բոցը այնպէս ուրախ շառաչում էր ու փրփրում, ինչպէս գինին բաժակում: Եւ երկուսն էլ կաքաւում էին իւր առջև:

—Ո՛վքեր էք,—հարցրեց որսորդը,—որ այս միայնութեանս և գիշերային խաւարում երևում էք ինձ:

—Մենք երկուորեակներ ենք—Հեշտասիրութիւն և Տուփանք,—գոչեցին նոքա:—Մեր հօր անունն է՝ մարդկային մարմին, մօրը՝ Անժուժկայութիւն: Մենք նոյնքան ծեր ենք, ինչքան բլուրներն ու գետերը, նոյնքան հին, ինչքան առաջին մարդը: Բայց մենք չենք մեռնում:

Նոքա ծիծաղեցին:

—Ո՛հ, թող գրկեմ քեզ,—ձայնեց առաջինը,—իմ ձեռքերը քնքոյշ են ու ջերմ: Սիրող

սառել է, բայց ես կըբերմացնեմ: Ո՛հ, արի մօտս:

—Ես իմ ջերմ կեանքը կլցնեմ քո մէջ, —ասաց երկրորդը,—ուղեղդ անդալայացել է, անդամներդ դադարել գործելուց, բայց նոցա մէջ կեռայ ուժգին և ազատ կեանքը, թող կենդանացնեմ նոցա:

—Ո՛հ, հետեւի մեզ,—ձայն տուին նոքա, և մեզ հետ ապրիլ: Քո հոգուց աւելի ազնիւ ոգիներ են եկել այս մթութեան խաւարի մէջ լոյսերով, բայց նոքա եկել են մեզ մօտ և մենք ենք ընդառաջել նոցա. այնուհետև նոքա երբէք չեն հեռացել մեզանից: Բացի մեզանից ամենքն էլ զգացման խաբէութիւններ են, միայն մենք ենք իրական, միայն մենք ենք որ կանք: Ծշմարտութիւնը՝ ցնորք է. նախապաշարման հովիտը՝ ծաղր է. երկերը՝ աճիւն է և ծառերը՝ փտութիւն: Բայց մենք, —հասլա մէկ ձեռք տուր մեզ,—մենք կենդանի ենք: Կասկածել չես կարող մեր գոյութեան մասին: Եօշափիր, տես, ինչքան ջերմութիւն ունինք: Արի մեզ մօտ, հետներս արի:

Եւ նոքա պտտեցին նորա գլխի շուրջն ու սխեցին աւելի ու աւելի մօտենալ նորան: Սառը կաթիլներ հոսեցին որսորդի ճակատից, պաշտառ լոյսը խողակեց նորա աչքերն ու կուրացրեց, և նորա սառած արիւնը ըսկասաւ հոսել երակներում: Եւ ասաց.

—Ինչո՞ւ մեռնեմ այս սոսկալի խաւարի մէջ: Դոքա իրանց ջերմութեամբ տաքացնում են սառած արիւնս:

Բայց այս վայրկենիս նոցա առջև մի հրաշալի պատկեր անցաւ, որ չափազանց սիրելի էր, և նորա ձեռքերը թուլացան:

Նոքա շարունակ աղաղակում էին. — Արի, արի մեզ հետ:

Բայց որսորդը գլուխը բոլորովին ցած գցեց:

— Դուք ինձ կուրացնում էք, — աղաղակեց նա, — դուք տաքացնում էք իմ սիրտը, բայց չէք կարող ինձ տալ այն, որին ես չափազանց ծարաւի եմ: Ես այստեղ կմնամ և կսպասեմ մինչև մահս: Թողէք ինձ:

Եւ երեսը ձեռքերով ծածկեց ու չէր ուզում այլ ևս սկանջ դնել: Իսկ երբ նորից աչքերը բաց արեց, նոքա այլ ևս այնտեղ չէին, և միայն երկու առկայծող կրակներ անյայտանում էին հեռաւոր տարածութեան մէջ:

Եւ երկար, երկար գիշերը շարունակում էր իւր անսահման ընթացքը:

Ովքեր նախապաշարմանց հովտից հեռանում էին, ամենքը պարտաւոր էին գիշերային տյա աշխարհով անցնել, բայց ոմանք մնում են այնտեղ միայն մի քանի օր, շա-

տերը նեղանում են ամիսներ, տարիներ, և շատերն էլ այնտեղ և եթ մեռնում:

Եւ, վերջապէս, որսորդը նոյն իսկ հորիզոնի վերայ տեսաւ լուսոյ թոյլ փալիւղը. վեր կացաւ և գնաց դէպի նա: Եւ երբ հասաւ, իրան գտաւ արևի պայծառ փայլի մէջ: Եւ նորա առջ արձանացան լերի փատերի ու մերկ իրականութեան հզօր լեռները: Դոքա լուսաւորուած էին արևի սպիտակ լուսով, և նոցա լոկ կատարներն էին ամպերում ծածկուած: Եւ որսորդը տեսաւ, որ նոյն իսկ ստորոտից բազմաթիւ շաւիղներ էին բարձրանում այդ լեռների վերայ, և նորա կրծքից բարձր, ցնծալից աղաղակ դուրս պրծաւ: Նա ընտրեց նոցանից ամենադիւր շաւիղը և սկսու բարձրանալ, և ժայռերի ու լեռների վերայ նորա հրաշափառ երգի ձայնը հնչեց: Երկիւղը հեռացաւ նորանից: Նախազուշուրութիւնները չափազանցրած էին: Ոչ շատ բարձր էր և ոչ էլ այնքան զառիվեր: Հարկաւոր էր մի քանի օր, մի քանի շաբաթ և էն յետին դէպքում՝ մի քանի ամիս, — և նա կհասնէր գտաթիւն: Եւ նա միայն այն մէկ փետուրը չէր բարձրացնի, ո՛չ, նա կփողովէր բոլոր ուրիշ մարդկանց ժողոված փետուրները, նոցանից ցանց կգործէր ու գերի կը վարէր ձշմարտու-

Թիւնը, սորան իւր ձեռքը կառնէր, կրօնէր, և պինդ կոպհէր:

Նա ժպտաց պայծառ ուրախ արևի տակ և բարձր ձայնով երգեց: Յաղթանակը բոլորովին մօտ էր:

Սակայն, քիչ լետոյ, շաւիղն սկսեց աւելի դիք երևալ: Նորա շնչառութիւնը ծանրացաւ և երգի ձայնը սկսեց դադարել: Աջուձախ լեռնացան ահագին լերկ ժայռեր, նոցա վերայ չկար այլևս անգամ ո՛չ մամուռ, ո՛չ որքին և չորացած գետնի ճեղքերից երևում էին անյատակ անդունդներ: Այստեղ, այնտեղ աչքի էին ընկնում սպիտակ ոսկրներ: Բայց ահա շաւիղը հագիւ նկատելի դառաւ. մնաց միայն հետքը, վերջապէս այն ևս կորաւ: Որսորդն արդէն էլ չէր երգում, նա իւր առաջ ճանապարհն էր հարթում, մինչև որ հասաւ ժայռերի մի հաւասար, միապաղաղ և երկարուձիգ պատի, ինչքան որ իւր աչքը կկտրէր: — Այս պատի վերայ սանդուխ դուրս կկտրեմ և միանգամ որ այդ սանդուխքը բարձրանամ, արդէն նպատակիս մօտ կլինիմ գրեթէ, — արիաբար ասաց նա ինքն իրան: Եւ նա ձեռք զարկեց գործի: Նա հանեց իւր երևակայութեան մաքոքը և սկսեց նորանով աստիճանները փորել: Բայց տեղ տեղ քարեր էին թափթփուում, և երբեմն ամբողջ մի ամուռայ

աշխատանքը անդունդ էր թափուում, որովհետև ստորին աստիճանները վատ քարից էին շինուած: Բայց որսորդը չէր դադարում աշխատելուց և ինքն իրան այսպէս էր ասում. «միանգամ որ այս սանդուխքը բարձրանամ, արդէն նպատակիս մօտ կլինիմ գրեթէ: Մեծ աշխատանքն աւարտած կլինիմ»:

Եւ, վերջապէս, նա հասաւ ամենավերին գագաթը և նայեց իւր շուրջ: Հեռուում, ներքև սպիտակ մշուշը թանձրացած էր նախապաշարման հովտի վերայ, իսկ վերևը բարձրանում էին նոր, ահագին լեռներ: Նոքա սկզբում ցածր էին թուում, այժմ անչափելի բարձր էին: Գագաթից մինչև ստորոտը պատել էին ժայռերի գօտիներ, հսկայական շրջաններով զիգուած միմեանց վերայ: Եւ նոցա վերայից փայլում էր յաւիտենական արևը:

Որսորդը վայրենի, զարհուրելի աղաղակ արձակեց: Նա խոնարհեց գետին և երբ վերկացաւ, նորա դէմքը մեռելային ղեղնութիւն ունէր: Նա խորին լուութիւն պահելով շարունակեց իւր ճանապարհը: Զայն ծպտուն չէր հանում: Հովիտներում ծնուածը դժուար է շնչում լեռների նօսր օդը. ամեն մի շնչելը տանջանք էր պատճառում նորան և նորա մատների ծայրերից տրիւն վազել սկսեց:

Երբ հասաւ ժայռերի հետևեալ պատին,

նա նորից սկսեց իւր աշխատանքը: Կատարը անվերջ էր երևում, և նա ձայն ծպտուն չէր հանում: Օր ու գիշեր հնչում էր գործիքի ձայնը երկաթէ ժայռերի վերայ, որոնցում նա աստիճաններ էր դուրս փորում: Տարիները անցնում էին մէկմէկու ետևից և նա շարունակում էր իւր գործը. բայց պատը նորա առաջ բարձրանում էր դարձեալ գրեթէ մինչև երկինք: Ժամանակ առ ժամանակ նա աղօթում էր, որ այս լերկ ժայռերի վերայ գտնէ մի քիչ մամուռ կամ որքին երևայ, որ նոցա մէջ ընկերներ կարող լինի գտնել իւր համար. բայց ի զուր էր նորա աղօթքը: Եւ տարիներն անցնում էին մէկմէկու ետևից. նա հաշուում էր դոցա իւր փորած սանդուխների թուով: Նա այլ ևս չէր երգում, այլ ևս չէր ասում. «այս կանեմ կամ այն» — նա միայն աշխատում էր: Իսկ գիշերները, երբ խաւարը իջնում էր երկրիս վերայ, ժայռերի ձեղքերից և այրերից, նորա վերայ դուրս էին նայում օդաբօտի, վայրենի կերպարանքներ:

— Գործդ դադարացրո՛ւ, մենաւոր, խօսակցիր մեզ հետ, — ձայնում էին նոքա:

— Իմ փրկութիւնը աշխատութեան մէջ է. եթէ գէթ մի ըոպէ դադարացնեմ, դուք տմենքրդ վրաս կնստէք, — պտտախանում էր նա:

Եւ նոքա առաւել ևս երկտարացնում էին իրանց երկայն պարանոցները:

— Նայիր ձեղքերի մէջ ոտքիդ առաջ, — ասում էին նոքա — ինչ է սպիտակ փայլում: Ոսկրներ են դոքա: Քեզ պէս անվեհեր և քաջարի տղամարդ բարձրանում էր այս լեռը. բայց երբ վեր նայեց՝ տեսաւ, որ նորա ձգտումներն ՚ի զուր են, որ նա ճշմարտութեան երբէք հասնել չէ կարող, երբէք չէ կարող գտնել: Ապա նա պարկեց այստեղ, որովհետև թուլացած էր: Պարկեց, որ յաւիտեան քնէ: Նա ինքն իրան քնեցրեց: Քունը՝ հանգստութիւն է: Քնածը միայնակ չէ, նորա թէ ձեռները և թէ սիրտը ցաւ չեն զգում:

Եւ որսորդը ժպտաց, ատամները սղմեց ու ասաց.

— Մի՛թէ այժմ, երբ ես սրտիցս դուրս կորզեցի ամեն բան, ինչ որ ամենից թանկագին էր ինձ համար, խաւարի աշխարհում թափառեցի, փորձութեանց դէմ կռուեցի, միայնակ աշխատեցի ուր որ երբէք մարդկային ձայն չէր լսուել, մի՛թէ այժմ այստեղ պիտի պարկեմ, որպէս զի ձեր աւարը դառնամ:

Նա բարձրաձայն ծիծաղեց, և Յուսաստանութեան Արձագանգներն անյայտացան, որովհետև անվեհեր ուժեղ սրտի ծիծաղը մահացու հարուած է տալիս նոցա:

Սակաւն, մի փոքր լետոյ, նոքա նորից դուրս պրծան և դիմաւորեցին նորան: Գիտես, որ մազեղ ձերմակել են,—ասացին ճոքա,— որ ձեռք մանկան պէս դողում է: Ինքդ տեսար, որ մաքոքիդ ծայրը բթացել է, որ նա բոլորովին կտրտուել է: Եթէ որպէս ևիցէ կարողացար հետևեալ աստիճանին հասնել,—ասացին նոքա,— դա վերջին աստիճանդ կլինի: Աւելի բարձր դու երբէք չես բարձրանայ: Եւ նա պատասխանեց. — Ես այդ գիտեմ, — և շարունակեց իւր գործը:

Նորա ծերացած նիհար ձեռքերը վատ ու անհարթ էին քարը տաշում, նորա մատները կծկուել էին ու ոսկրացել: Այդ մարդու բոլոր ոյժն ու գեղեցկութիւնը կորել էր:

Եւ, վերջապէս, ժայռերի պատերի միջից դուրս նայեց մի ծեր, ցամաքած և կնճռուտած կերպարանք: Նա տեսաւ, որ իւր առաջ յաւիտենական լեռների նոր շղթաներ են երկինք բարձրանում և անյայտանում սպիտակ սմպերի մէջ, բայց նորա կեանքի գործը գլուխ էր բերուած: Ծեր որսորդը ծալեց իւր խոնջացած ձեռները և պարկեց այն վհի ափին, ուր աշխատել էր իւր ամբողջ կեանքում: Այժմ, վերջապէս, հասել էր նորա հանգրստեան ժամը: Ներքիւր իւր տակ սպիտակ թանձր մշուշը երերում էր հովտի վերայ,

մեռնող որսորդի աչքերը տեսան այն դաշտեր, ծառերն և մարգագետինները, ուր նա անց էր կացրել իւր մանկութիւնը: Հեռուից նորա տեղանքին հասան նորա նախկին թուշունների ձիջերը, և պարող ամբոխի աղաղակն ու երգերը: Եւ նորան այնպէս թուաց, թէ իւր հին ընկերների ձայներն է լսում և հեռու, հեռու տեսնում է իւր ծնողական տունը, արևի լուսով լուսաւորուած: Եւ արտասուքի խոշոր կաթիլներ գլորուեցան որսորդի աչքերից:

— Ովքեր մեռնում են այնտեղ, ներքև, միայնակ չեն մեռնում, — աղաղակեց նա:

Սպա նորից ամեն ինչ սկսեց մշուշով ծածկուել և նա շուռ եկաւ: Ես որոնեցի, — ասաց նա, — ես յամառութեամբ աշխատեցի երկար տարիներ, բայց չգտայ նորան: Ես չեմ հանգրստացել, չեմ տրտնջացել և չտեսայ նորան: Այժմ բոլոր զօրութիւնս գնացել է: Այնտեղ, ուր ես պարկած եմ, նուազած, ուրիշ մարդիկ կգան, աւելի երիտասարդ և աշխոյժ: Նոքա կգան այն հետքերով, որ թողել եմ ես, կբարձրանան այն աստիճաններով, որ ես եմ փորել: Նոքա երբէք չեն իմանայ «յն մարդու անունը, որ շինել է այդ: Նոքա կծաղրեն իմ կոպիտ աշխատանքը: Երբ քարեր կը թափուին՝ կանիճեն ինձ: Բայց նոքա

կբարձրանան ի՛մ սանգուլթբով, կբարձրանան ի՛մ աշխատութեան շնորհիւ: Նոքա կգտնեն Նորան և իմ օգնութեամբ: Ոչ մի սարգ միայն իւր համար չէ ապրում և ոչ մէկը չէ մեռնում միայն իւր համար:

Նորա կնճռալի արտեանունքներից արտասուքներ թափուեցան: Եթէ այդ ժամին նորա վերայ ամպերի մէջ երևար ձշմս բուռ-թիւնը, նա չէր կարող տեսնել. մահու խաւարը ծածկել էր նորա աչքերը:

— Հոգիս լուծ է նոցա քայլերի ցնծալից մերձանալը, — ասաց նա, — և նոքա կբարձրանան, նոքա կբարձրանան:

Նա իւր կնճռոտ ձեռքը մօտեցրեց աչքերին:

Եւ ամպումած՝ երկնքից ինչ-որ ընկաւ և կամաց կամաց սկսաւ իջնել խաղաղ, անշարժ օդի մէջ: Լուիկ մնջիկ ընկաւ նա ցաձ և անուշիկ պարկեց մեռնող մարդու կրծքի վերայ: Նա շօշափեց ձեռքով — դա մի փետուր էր: Նա մեռաւ, փետուրը ձեռքերում բռնած:

գ. հրատարակութիւնները

Բ. Յարութիւնեան, Հայոց գիրը 1893.	1 50
Իշխ. Վ. Յեհրուդեան, Մուխ, 1893	— 15
Ռանգարէ, Եմաէ, վէպ թարգմ. Գ. Լալայեանի.	— 25
Ալիէր Անօ, Քրդի լեռան, 1894	— 25
Ճաղարէգեանց Յ., Հայոց լեզու ա. տ. 1894	— 30
Երիմեան Հայրիկ, Ժամանակ 1895	— 16
Սպիրէ, Այծարած Մօնի թ. Բ. Յարութիւն 1885	— 15
Բակ. (Բարդէն վ.) Սիլիկիա 1896.	— 15
Ձէտտալոցցի, Լինճարդ և Գերտուզ, 1896	1 50
Էլքիսեղեկ արքեպ. Մուրատեան, Պետրոս Ծանշեան պատկերով, 1897	— 50
Թ. Ա. Խոհարարուհի, Բ. տպ. ճոխացրած	— 50
54. Լուծայ, զրական հանդէս 1896—1901 ամէն մի գիրքը արժէ	2 —
Գ. Պարոնեան, Միծաղ, պատկերով, 1899	1 25
Սրեկ. առամիաբ. կատակ. 1901	— 50
Քաղաքավար. փաստերը, 1901.	— 75
Բ. Յարութիւնեան, Սակփաննոս Պալասեան.	— 25
Ն. Էր-Վարապետեան, Խաչատուր Աբովեան	— 60
Բ. Յարութիւնեան, Աշակերտի յուշատետրը	— 30
» Զբոսայրուների աշխարհ.	— 20
Յարութիւն Քումանեան, Մելիք Բատի	— 20
Մ. Եօկաչի, Արացողը, թարգմ. Բա. Յարութ.	— 25
1901 Ս. Եջմիածնի ժԳ դարադարձը	— 60
Եր. Շահաղի, Մկրտիչ Եմին	— 60
Վարալենիօ, Վոյրերամիշտը թարգմ. Մուշէ վրդ.	— 25
Չորրորդ դարու հայ եկեղեցին.	— 40
Եր. Շահաղի, Նոր Նախիջևանի ս խաչ վանքը	— 25
Բ. Յարութիւնեան, Իմ օրագիրը.	— 60
Երիմեան Հայրիկ, Գրախօի ընտանիք	— 50
» Սիրաք և Սամուել	— 25
Ներսէս Մեծ	— 60
Գ. Խաչկունց, Հայոց կրօն. բանաստեղծութիւնը.	— 15
Բ. Յարութիւնեան, Սին փրկագիր, Ե. Սպիրէ	— 5
Ն. Ազանեանց, (թարգմ.) Սե հացեր.	— 5

Մամուլի տակ

6 Գրան Հայոց պատմութեան. գիրք Ե.	
7. » » » գիրք Զ.	
8. Երկման Շատրխանի՝ Վնտառապետ Յրեղեբիկ. թարգ. Գրետ ա. քահ. Ազանեանի	

ՆՈՐ ՄՍՏԵՆԱԳԱՐԱՆ

1. Իսու Խաչիկ, պատմական վ. կ. Քա. Եսիկանց
 1894 — 25
2. Ֆէրիդաղէի երգը, Փոքր Ասիայի կեանքից, թղթ.
 Յ. Լալայեանց 1894 — 25
3. Ղարիբ մշէցի, պատկեր տաճկահայոց ներկայ
 կեանքից 1894 — 10
4. Հուքսէյ Տարելը բնական զիտութեանց, ժո-
 ղովրդական ընթերցանութեան համար, գերմա-
 ներէնից թարգմ. Իս. Յարութիւնեանց 1894 — 40
5. Վահան Մամիկոնեան, ճաղարէզեան Յ. 1894 — 40
6. Սլպեան հովիւ, գերմ. թարգմ. Իս. Յարութիւ-
 նեանց 1895 — 20
7. Հայրենազօրիկ, գերմաներէնից թարգմ. Իս. Յա-
 րութիւնեանց 1896 — 50
8. Գիւղական վարժուհի, Զիամպօլիի, թարգմ. Լ.
 Մելիք Աղամեանի 1897 — 25
9. Հօֆման. Զինտար Յակօբ, գերմ. թարգմ. Տիր
 Կոտանեան 1897 — 7
10. » Կեանքի զպլոց, գերմ. թարգմ. Տիր.
 Կոտանեանց 1897 — 10
11. Յուդայի վերջին գիշերը, թարգմ Աբր. քահ.
 Շիխեանց. 1898 — 7
12. Իս. Յարութիւնեան, Կազկոց. 1901 — 10
13. Օ. Շրաչնէր, Որտորդ, թարգմ. Գիւա ա. քահ.
 Աղանեանց. — 10

ԳԻՆՆ Է 10 ԿՈՊ.

« Ազգային գրադարան

NL0168843

